Eduskunnan lakivaliokunnalle 4.4. 2018

Asiantuntijan kuuleminen

Juha Kääriäinen
Tutkimusjohtaja
Valtiotieteellinen tiedekunta
Sosiaalitieteiden laitos
Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti
00014 Helsingin yliopisto
p. 02941 20849, 050-4489249

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö: oikeustajututkimuksen havaintoja

Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutissa toteutettiin vuosina 2016-17 oikeusministeriön aloitteesta ja rahoituksella niin sanottu oikeustajututkimus. Tutkimuksen tavoitteena oli kuvata suomalaisten käsityksiä oikeasta rangaistuksen tasosta seitsemässä rikostapauksessa ja verrata saatuja vastauksia rangaistuskäytäntöön vastaavissa tapauksissa. Väestön käsityksiä kartoitettiin haastattelututkimuksessa, johon osallistui 1251 haastateltavaa. Rangaistuskäytäntöä tutkittiin erillisessä tuomarikyselyssä, johon vastasi 192 käräjätuomaria. Molemmissa tutkimuksissa vastaajille kuvattiin samat seitsemän rikostapausta. **Yksi tapauksista koski lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä.** Väestövastaajia pyydettiin määräämään sopivaksi katsomansa rangaistus, tuomareita pyydettiin määräämään rangaistuskäytäntömme mukainen rangaistus. Tapaukset koskivat seuraavia tapahtumia (suluissa tapauskuvauksen pohjana olleen aidon tuomioistuimen päätöksen rikosnimike):

- Väkivalta julkisella paikalla (törkeä pahoinpitely)
- **Sukupuoliyhteys lapsen kanssa (lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö)**
- Sukupuoliyhteys nukkuvan kanssa ja pakottamalla (raiskaus)
- Väkivalta lähisuhteessa (pahoinpitely)
- Huumausaineen maahantuonti ja myynti (törkeä huumausainerikos)
- Verojen vilpillinen välttäminen (törkeä veropetos)
- Auton kuljettaminen päihtyneenä (törkeä rattijuopumus)

Oikeustajututkimuksen lisäksi tässä kuulemisessa viitataan vuosina 1988, 2008 ja 2013 tehtyjen lapsiuhritutkimusten tuloksiin.

Tutkimusten perusteella voi todeta tiivistetysti seuraavaa:

- Oikeustajututkimuksessa kuvattujen rikostapausten vakavuusjärjestys oli varsin yhteneväinen väestöhaastattelun ja tuomarikyselyn välillä. Tässä mielessä rangaistuskäytäntö ja kansan ”oikeustaju” kohtaavat nyt tutkittavana olleiden tapausten osalta varsin hyvin.
- Rangaistuslajilla mitaten viidessä rikostapauksessa seitsemästä väestö tuomitsi keskimäärin ankarammin kuin tuomarit. Toisaalta huumausaineen maahantuontia ja myyntiä sekä verojen vilpillistä välttämistä koskeneissa tapauksissa tuomarit tuomitsivat keskimäärin ankarammin kuin väestö.

- Väestökyselyssä rangaistuslajin valintaa koskevassa päätöksenteossa oli varsin paljon hajontaa: tässä mielessä ei voida puhua ”yleisestä oikeustajusta” vaan väestön käsitykset sopivasta rangaistuksesta vaihtelevat huomattavasti. Vaikka tuomarikyselyssä päätöksissä oli yleensä vähemmän hajontaa kuin väestökyselyssä, myös tuomarivastausten hajontaa voi pitää merkittävänä.
- Tapaus, joka koski sukupuoliyhteyttä lapsen kanssa, oli varsin tyypillinen tässä rikoslajissa: kohteena oli 14-vuotias tyttö, joka oli kontaktissa 22-vuotiaan miehen kanssa internetissä. Tämä johti tapaamisiin ja kolmeen sukupuoliyhteyteen. Asiasta teki rikosilmoituksen koulun terveydenhoitaja siten kuin lastensuojelulaki edellyttää.
- Tässä tapauksessa väestö antoi keskimäärin hiukan ankaramman tuomion kuin tuomarit. Väestön antamien tuomioiden hajonta oli kuitenkin varsin suurta ulottuen tuomitsematta jättämisistä ehdottomaan vankeuteen.
- Jos annettiin ehdottomia vankeusrangaistuksia, tuomareiden rangaistukset olivat pidempiä kuin väestövastaajien.
- Lapsiuhritutkimukset osoittavat, että lasten ja aikuisten välinen seksuaalinen kanssakäyminen on vähentynyt selvästi viimeisten kolmen vuosikymmenen aikana.
- Tyypillinen tapaus on juuri sellainen, joka oikeustajututkimuksessa esiteltiin vastaajille.